

Gilbert Achcar: Bouazisis gnista – inledningen på en lång revolutionär process

[Denna föreläsning hölls i Sidi Bouzid i Tunisien 18 december 2011 på inbjudan från "Kommittén för att fira ettårsminnet av revolutionen 17 december 2010". Från english.al-ahkbar.com, 10 januari 2011.]

Det är en stor ära för mig att tillsammans med er få fira ettårsminnet av inledningen av den tunisiska revolutionen just i denna stad, Sidi Bouzid, Mohamed Bouazisis stad, varifrån revolutionens första gnista tändes som spred sig som en löpeld i hela arabvärlden, och på ett underbart sätt illustrerade det berömda kinesiska talessättet, "en enda gnista kan starta en präriebrand".

Det glädde mig att i inbjudningsbrevet se att Kommittén för att fira ettårsminnet av revolutionen den 17 december 2010 valde att kalla det tunisiska upproret för "17 decemberrevolutionen" efter dagen för den första gnistan, istället för att kalla det "14 januarirevolutionen" efter den dag då tyrannen Ben Ali flydde.

Under den nuvarande diskussionen i Tunisien om vilket av de två namnen som är lämpligast – och där man utesluter det missvisande och orientalistiska "jasminrevolutionen" som redan har använts på Ben Alis kupp i november 1987 – är jag bestämt för att namnge revolutionen efter den dag då den började, precis som egyptierna kallade sin revolution för "25 januarirevolutionen".

Jag föredrar det av samma skäl som fick mig att kalla det vi bevittnar i arabvärlden för en långsiktig revolutionär process, inte en fullbordad "revolution" som en del människor helt enkelt skulle vilja inskränka till att ha kastat ut den gamla regimens ledare.

I själva verket var Ben Alis flykt den 14 januari, liksom Mubaraks avgång den 11 februari, bara ett skede i en pågående revolutionär process som mycket väl kan fortsätta under lång tid, precis som den franska revolutionen. Den inleddes den 14 juli 1789 och fullbordades – enligt de flesta historiker – först 10 år senare med Napoleon Bonapartes kupp den "18 Brumaire" (9 november 1799).

Revolutionens samhällsekonomiska grundvalar

Mitt påstående att vi står inför en långsiktig revolutionär process har absolut inte sin grund i någon benägenhet att projicera den franska modellen på de pågående arabiska revolutionerna. Jag hoppas innerligt att vår egen revolutionära process inte kommer att leda till kupper av personer som Bonaparte, även om ett sådant resultat verkligen är möjligt i denna del av världen som har upplevt så många kupper under den moderna historien. Istället grundar sig mitt insisterande på att processen kommer att bli långvarig på ett faktum som borde vara uppenbart för var och en som begrundat de nuvarande upproren – nämligen att de i grund och botten drivs av djupt rotade samhällsekonomiska frågor, även i de länder där den folkliga rörelsen kämpade eller fortfarande kämpar för demokrati och politisk frihet mot en despotisk regim.

Denna verklighet framstår klart om man betraktar de nuvarande revolutionerna utifrån att det var de senaste årens uppgång för den sociala kampen som beredde vägen för dem. Det bör också stå fullkomligt klart för alla som begrundar den verkliga innebörden i revolutionens första gnista här i Sidi Bouzid.

För det var inte i första hand Bouazisis missnöje med det politiska styret i Tunisien som förde in honom på martyrskapets väg, utan de bedrövliga levnadsförhållanden som påtvingas många unga tunisier som honom, vilka tvingas ta till marginella och otrygga inkomstkällor för att klara sig. Dessa förhållanden symboliseras bra av det stenmonument föreställande en gatuförsäljares kärra

som nu har rests på huvudtorget i Sidi Bouzid till minne av honom.

Denna verklighet uttrycktes allra bäst i de paroller som var förhärskande under massupprorets första dagar i denna provins och därefter i de utfattiga grannprovinserna som utgör vad en tunisisk tidning igår passande nog kallade den ”revolutionära dalen”. Upprorets paroll i Sidi Bouzid – ”Arbete är en rättighet, ert rövarband!” – var ett direkt eko av upproret 2008 i gruvdistriktet Gafsa som koncentrerade sig kring frågan om sysselsättning.

Om vi dessutom tittar på det tredelade motto ”Arbete, frihet, nationell värdighet” som satte den tunisiska revolutionens dagordning efter mönster från den franska revolutionens berömda motto ”Frihet, jämlikhet, broderskap”, så märker vi att det som hittills uppnåtts bara är frihet, oavsett hur viktig denna är. Vad gäller det första kravet på arbete så är uppfyllandet av det inte ens nära, och även om avskaffandet av Ben Alis despotiska förmynderi över folket delvis ledde till ”nationell värdighet”, så kan det inte bli fullständig värdighet utan ett värdigt liv fritt från förnedrande arbetslöshet och fattigdom.

Arbetslösheten och de arabiska revolutionerna

När man försöker identifiera orsaken till den enorma revolutionära omvälvning som sveper genom alla våra länder framträder två huvuddrag som särskiljer arabvärlden från resten av världen. Det första är ganska uppenbart. Vår region är hem för världens högsta koncentration av despotiska regimer inom ett enda geopolitiskt område. Till skillnad från detta förbises ofta det andra draget. Under flera årtionden har vi haft världens högsta arbetslöshet (inklusive akademikerarbetslöshet som i fallet Tunisien steg från 5 till mer än 22% efter att Ben Ali tog makten 1987).

Vår region sticker inte bara ut med den högsta kvinnliga arbetslösheten i världen – ett viktigt särdrag hos vår underutveckling – utan har också den högsta arbetslösheten bland män och kvinnor under 25 års ålder. Ungdomsarbetslösheten i det som internationella organisationer kallar Mellanöstern och Nordafrika (MENA) är omkring 24%, medan den i Afrika söder om Sahara inte är mer än 12% och i södra Asien 15%, trots att dessa länder är ganska mycket fattigare och mer tätbefolkade än vår region. Och detta trots det faktum att dessa siffror grundar sig på officiell statistik som tillhandahålls av staterna, och som alla vet ligger långt under verkligheten.

Dessutom begränsar sig den arbetslöshet som räknas till de som säger sig söka ett jobb och inte rapporterar en enda timme ekonomisk aktivitet under dagarna innan undersökningen. Det innebär att det stora antal som har givit upp att söka arbete, eller som är indragna i marginella verksamheter som med rätta kan betecknas som ”dold arbetslöshet”, inte visar sig.

Denna grundläggande sociala verklighet utgör den djupgående källan till de revolutionära utbrott som har svept över våra länder. Rekordarbetslösheten beror på den dåliga utvecklingen och ökar den i sin tur, vilket således förankrar våra länder i en ond cirkel som ger upphov till samhällelig marginalisering och både materiell och moralisk misär. Utifrån denna synvinkel är segrarna i Tunisien, Egypten och Libyen bara det första skedet i en revolutionär process i tre länder som i varierande grad saknade frihet och demokrati.

Pengar och politik

Detta första skede har bestått av att erövra politiska friheter och uppnå en formell demokrati som bygger på dessa friheter. Men verklig demokrati kan inte uppstå om inte jämlikhet läggs till frihet – inte bara strikt formell likhet utan även jämlikhet vad gäller materiella tillgångar.

Västdemokratiernas viktigaste brist – som visar sig i deras djupa kris som omvandlats till att en låg andel av de röstberättigade faktiskt deltar i valen – är i själva verket att de utgör ”den bästa demokrati som kan köpas för pengar”, som en amerikansk kritiker så passande framställde det.

Valprocessen i en så bristfällig och illusorisk demokrati beror till stor del på pengar, inklusive TV som i våra samhällen är det viktigaste propagandamedlet för detta spektakel.

I några få västländer har det gjorts försök att begränsa den skriande ojämlikhet som pengarna skapar inom politiken, genom att staten har satt ett tak för valkampanjernas budgetar och hjälper till att betala dem, och även garanterar alla konkurrenter möjlighet att presentera sin plattform för allmänheten på TV. Dessa försök har haft begränsat inflytande jämfört med det enorma inflytande pengar har inom politiken, men de utgör åtminstone ett erkännande av problemet.

Det som vi hittills har uppnått i Tunisien och Egypten är en formell men bristfällig demokrati som inte speciellt mycket begränsar pengarnas roll inom politiken, i stil med den ohämmade form av kapitalism som råder i vår region. Båda länderna har hållit val till en konstituerande församling som på ett flagrant sätt har dominerats av penningtillgångar. De ekonomiska tillgångar som de religiösa partierna har fått från oljeländerna vid Persiska viken har spelat en framträdande roll under valen, utöver den privilegierade behandling som dessa partier får från det viktigaste arabiska TV-nätverket Al Jazeera, vars band och stöd till dem är kända för alla.

Men pengar och TV gagnade inte bara de religiösa partierna. De spelade också en avgörande roll för valresultaten för partier som Folkliga listan i Tunisien under ledning av Mohamed Hechmi Hamdi och koalitionen Fria Egyptens parti under ledning av Naguib Sawiris, två företagare som båda äger stora TV-stationer.

De religiösa partierna åtnjöt viktiga resurser utöver den prestige som härrörde från det faktum att de utgjort den viktigaste oppositionskraften under de senaste decennierna (och under årens lopp lyckats bygga en omfattande organisation i Egypten), för att inte nämna deras religiösa demagogi och deras spel på de troendes känslor.

Det är inte underligt att det främsta målet för dessa partier efter diktatorernas fall i både Tunisien och Egypten blev att påskynda valen. De påstod att de ville skynda på befästandet av ”revolutionen” och förhindra att den kidnappades, men i själva verket skyndar de sig att skörda frukten av revolutionens arbete innan andra får chansen att förneka dem det.

Utveckling utan korruption

Ett resultat av detta är att de grundläggande problem som utlöste samhällsexplosionen och inledde den revolutionära processen i vår region, och vars bästa symbol är vår rekordhöga arbetslöshet, nästan blev icke-frågor under valen, som istället dominerades av identitetsfrågor – religiösa, sektaristiska, regionala och till och med stammässiga.

De krafter som kom att dominera den politiska scenen försvarar ”program” (om man kan kalla dem för det) som på det sociala och ekonomiska området inte speciellt mycket skiljer sig från de tidigare regimernas program, fränsett några få diffusa paroller och falska löften av den sort som väljare är vana vid strax innan val. Det är tomma löften och paroller som inte stöds av någon verklig plan för att tillämpa dem. De grundar sig i själva verket på de vanliga väljarnas okunskap.

Alla de krafter som dominerar valscenen ansluter sig till nyliberala principer som prioriterar marknaden, den privata sektorn och fri handel, just de principer som för det första förde våra länder till det nuvarande träsket. De allvarliga utvecklingsproblem som våra länder lider av beror i själva verket på den sorts kapitalism som är förhärskande i våra länder, tillsammans med oljeinkomsternas makt över våra ekonomier. Det är en kapitalism för snabba profiter utan motivation till långsiktiga produktiva investeringar som kan skapa fler jobb, i synnerhet som den fruktar den instabilitet som kännetecknar arabvärlden.

Sanningen är den att de revolutionära villkor som utvecklas i vår region, och den åtföljande uppgången för de sociala kraven, bara kommer att öka den rådande kapitalismens ovillighet att ta itu

med att göra investeringar som skapar jobb.

Den ofrånkomliga sanningen är därmed att vår ekonomiska utveckling inte kommer att ske genom att lita till det privata kapitalet. Den kräver en tydlig brytning med den nyliberala modellen för att på nytt placera staten och den offentliga sektorn i ledningen för utvecklingen, och använda landets resurser till denna viktiga prioritering med hjälp av progressiv beskattning och nationaliseringar.

Trots alla sina brister hade den utvecklingspolitik som tillämpades i vår region mellan 1950- och 1970-talen verkligen en bättre inverkan och sociala effekter än den nyliberala politik som följde på den. Det som krävs idag är att vi återvänder till den tidens utvecklingspolitik utan dess samtidiga despotism och korruption, men de regimer som ersatte dem bara har gjort sig av med utvecklingspolitiken samtidigt som de behållit despotismen och fört korruptionen till en mycket högre nivå.

Det faktum att massorna ända sedan revolutionen inleddes i Sidi Bouzid har blivit vana vid att göra sina röster hörda på gator och torg är det viktigaste villkoret för att få till stånd en folklig demokratisk kontroll över att landets resurser samlas i statens händer. Det är ett nödvändigt villkor om arabvärlden till slut ska påbörja en utveckling utan korruption, efter att sedan 1950-talet först ha upplevt utveckling med korruption och sedan korruption utan utveckling.

Arbetarna och ungdomsrörelserna

Arbetarrörelsen befinner sig mitt i produktionsprocessen och kombinerar arbetarklassens kunskaper och expertis, och är därmed allra mest kvalificerad för att övervaka statens utvecklingspolitik – så länge den förblir självständig och fri.

Vi känner till den avgörande roll som arbetarrörelsen spelade under revolutionens första skede både i Tunisien och Egypten för att störta diktatorerna och sopa undan den gamla politiska samhällsordningens symboler och institutioner. Ingen kan bortse från den grundläggande roll som den tunisiska Allmänna fackföreningen spelade i detta avseende, och inte heller arbetarstrejkernas avgörande roll i Egypten, som började sprida sig under dagarna som ledde fram till Hosni Mubaraks avgång. Denna strejkrörelse ledde också fram till skapandet av den egyptiska Federationen av oberoende fackföreningar, vars led på några få månader växte till nästan 1,5 miljoner.

Häri ligger paradoxen hos den revolutionära process som vi bevittnar. Arbetarrörelsens män och kvinnor röjde vägen för revolutionerna i Tunisien och Egypten och spelade en avgörande roll för att kasta ut den gamla regimen, men har varit helt frånvarande från valscenen. Även om arbetarrörelsen enligt mitt förmenande är den enda progressiva kraften med folkliga rötter och en nationell räckvidd som kan slå de konservativa partierna och lyfta upp sig själv till en ledande ställning för att tillämpa de nödvändiga revolutionära förändringarna, så var den fysiskt frånvarande under valkampen eftersom den saknade politisk representation. Därmed var den också frånvarande politiskt, och de partier som dominerade valscenen ignorerade nästan helt arbetarklassens problem och krav, och förpassade dem i bästa fall till en mycket underordnad position.

Samma sak gäller ungdomsrörelsen med dess betydande kvinnoandel, som inledde upproren och revolutionerna och överallt fortsätter att stå i första ledet. Ändå var den nästan helt frånvarande från valen, som har dominerats av politiska organisationer som leds av gamla män som förespråkar en puritansk moralisk regim och en mörkermännens kulturella tillbakagång som ligger långt från vad de revolutionära ungdomarnas överväldigande majoritet strävar efter.

Kort sagt står vi inför en historisk motsättning av samhällelig karaktär mellan å ena sidan de krafter som röjde vägen för den revolutionära rörelsen, utlöste den och pressade den att radikaliseras och sopa undan den gamla regimens institutioner, och å den andra de krafter som kom att behärska valscenen och erövra majoriteten av platserna i parlamentet, och som samtliga anslöt sig till de revolutionära mobiliseringarna efter att de redan hade startat och efter att till en början ha fördömt de som

satte igång dem.

Det är en motsättning mellan å ena sidan de djupgående problem som provocerade fram det revolutionära utbrottet och fortsätter att drabba arbetarna, de marginaliserade, kvinnorna och ungdomen, och å den andra de krafter som har hamnat i det politiska rampljuset och försöker inskränka kampen till en strid mellan "sekularism" och "islam". De påstår sig företräda "islam", som de för fram som "lösningen", och illustrerar på så sätt hur träffande den kritik är som ser användandet av religionen som ett "opium för massorna" i syfte att avleda folket från att ta itu med de grundläggande problem som drabbar dem.

Denna motsättning går bara att övervinna genom att bygga arbetarrörelsens politiska representation och få den att träda in på valscenen i syfte att komma till makten i förbund med de oberoende ungdoms- och kvinnoorganisationerna. Så länge vi inte har uppnått detta kommer inte de orsaker som har framkallat de revolutionära upproren att försvinna utan faktiskt bli värre, och därmed garantera att den revolutionära process som först tändes i Sidi Bouzid den 17 december 2010 verkligen kommer att bli en process på lång sikt.

(Översättning från engelska, Göran Källqvist.)